

KARL-IVAR KUMM

Vägar till lönsam dikobaserad nötköttsproduktion

- Miljöersättning till betesmarker och vall och frikopplade arealbidrag har gjort att extensiv foderodling är lönsam till köttdjur.
- För att dikobaserad nötköttsproduktion ska vara lönsam vid nyinvesteringar och lantarbetarlön krävs mycket stora besättningar. Vid hög andel naturbetesmark, ekologisk produktion och/eller låga nybyggnadskostnader minskar kravet på besättningsstorlek.
- På gårdar med billig arbetskraft och befintliga maskiner, stängsel och byggnader kan även små köttdjursbesättningar vara lönsamma.
- Ranchdrift samt storskalig slutuppfödning av kalvarna i feedlots skulle förbättra lönsamheten och göra även något mindre dikobesättningar lönsamma.
- Dikobaserad nötköttsproduktion drabbas hårt om markens alternativkostnad ökar.

FOTO: HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET SKARABORG

FIGUR 1. | Med billiga befintliga resurser kan även relativt små köttbesättningar bli lönsamma.

FOTO: KARL-IVAR KUMM

FIGUR 2. | Stora sammanhängande betesmarker skapar förutsättningar för lönsam nötköttsproduktion.

Den svenska konsumtionen av nötkött har ökat snabbt under senare år. Detta i kombination med de svenska konsumenternas preferenser för inhemskt kött skapar ett gott marknadsläge för svensk produktion. Det är emellertid importkött som har tagit hela konsumtionsökningen, medan den svenska nötköttsproduktionen har varit relativt konstant sedan början av 1990-talet och till och med minskat något de senaste åren.

Möjligheterna att öka vår nötköttsproduktion begränsas av antalet födda kalvar. Kalvantalet har minskat på grund av att antalet mjölkkor har minskat snabbare än antalet dikor har ökat. Om vi ska återta förlorade marknadsandelar från importkött måste antalet dikor öka drastiskt. Dessutom måste antalet dikor fördubblas de kommande femton åren om det ska bli tillräckligt mycket betesdjur för att säkerställa naturvårdsmålen enligt en framtidsstudie från Naturvårdsverket. För att uppnå dessa mål krävs tillfredsställande lönsamhet.

Priserna på nötkött har minskat i förhållande till lönenivån under senare årtionden. Samtidigt har miljöersättningar till betesmarker, vall och ekologisk produktion blivit en ny inkomstkälla. Minskningen av EU:s djurbidrag från och med år 2005 har minskat intäkterna i nötköttsproduktionen. Å andra sidan har det samtidiga borttagandet av de produktionskopplade arealbidragen till bland annat spannmålsodling minskat alternativkostnaden för åkermark som kan användas för vallodling till kött djuren*. För att uppnå acceptabel lönsamhet är det viktigt att anpassa produktionstekniken till de förändrade ekonomiska förutsättningarna.

I detta Fakta visas vägar till sådana anpassningar inom dikobaserad nötköttsproduktion på olika typer av gårdar.

Stora besättningar, extensiv foderodling och intensiv slutuppfödning

Lägre köttpriser i förhållande till lönenivån och lägre nettokostnader för mark (alternativkostnad minus miljöersätt-

ningar) har stärkt konkurrenskraften för extensiv och storskalig produktion med mycket mark men lite arbete per djur. Extensiv odling utan handelsgödsel, endast en vallskörd per år och lågt betetryck ger nu billigare grovfoder än intensivare odling på många gårdar. Däremot har intensiv slutuppfödning av tjurar bättre lönsamhet än extensiv slutuppfödning av stutar, utom på gårdar med mycket betesmark och stora befintliga byggnader utan lönsam alternativ användning. När inget annat skrivs antas extensiv grovfoderodling och intensiv slutuppfödning av tjurkalvarna i fortsättningen. Vidare förutsätts att korna är av herefordras, men tjurar av tyngre raser används till äldre kor som inte ska bli mödrar till rekryteringskvigor.

Grundkalkyl och känslighetsanalyser

Nötköttsproduktionens lönsamhet (= intäkter – kostnader = ersättning till driftsledning + företagervinst) beräknas för olika besättningsstorlekar. Beräkningarna utförs dels för gårdar med befintliga resurser med låg alternativkostnad ("billiga befintliga resurser"), dels för gårdar där köttproduktionen kräver nya byggnader, stängsel och maskiner och

där alla kostnader motsvarar marknadsmässiga inköpspris ("nya resurser & marknadspris"). Kalkylerna utförs i en grundkalkyl och i ett antal känslighetsanalyser som visar hur det ekonomiska utfallet förändras om förutsättningarna är annorlunda, enligt tabell 1.

Kalkylerna innefattar dikorna och kalvarna ända fram till slakt samt odlingen av djurens bete och vintergrovfoder. Resultaten är därför relevanta för besättningar med integrerad produktion. Vid specialiserad kalvproduktion och specialiserad vidareuppfödning visar resultaten det samlade lönsamhetsutrymme som kalvproducenter och vidareuppfödare har att dela på. Hur detta fördelas bestäms av kalvpriserna.

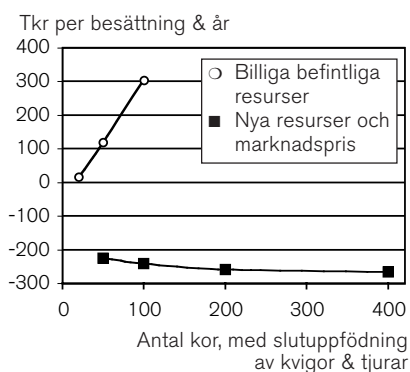
God lönsamhet med billiga befintliga resurser

Lönsamheten i olika stora besättningar vid grundkalkylens förutsättningar visas i figur 3. Vid "billiga befintliga resurser" uppnås full kostnadstäckning redan i den minsta besättningsstorleken med 20 kor. I större besättningar erhålls överskott till driftledning och vinst i denna planeringssituation. Vid "nya resurser & marknadspris" är däremot pro-

TABELL 1. | Antaganden i grundkalkyl och känslighetsanalyser.

	Billiga befintliga resurser		Nya resurser & marknadspris	
	Grundkalkyl	Känslighetsanalyser	Grundkalkyl	Känslighetsanalyser
Byggnad	Befintlig. Alternativkostnad = 0		Ny. Kostnad enl. normdata	Ny. Halverad kostnad
Stängsel	Befintligt. Alternativkostnad = 0		Nytt. Kostnad enl. entreprenör	
Maskiner	Befintliga		Nya. Maskinstationstaxa	
Arbetskostnad	100 kr/tim	170 kr/tim	170 kr/tim	220 kr/tim
Arbetsåtgång	Enligt normdata	Fördubblad arbetsåtgång	Enligt normdata	
Mark	0 kr/ha	Åker 1000 kr/ha	0 kr/ha	Åker 1000 kr/ha
Kapital	2 % ränta		5 % ränta	8 % ränta
Betesareal	60 % åkerbete 40 % naturbete	20 % åkerbete 80 % naturbete	60 % åkerbete 40 % naturbete	20 % åkerbete 80 % naturbete
Ersättning naturbetesmark	Gårdsstöd + grundersättning	+ tilläggsersättning	Gårdsstöd + grundersättning	+ tilläggsersättning
Köttpris	2006 års priser		2006 års priser	
Ekologisk prod.	Nej	Ja	Nej	Ja
Djurbidrag	Helt borta	Nuvarande handjursbidrag	Helt borta	Nuvarande handjursbidrag

* Ett produktionsmedels alternativkostnad är dess värde i bästa alternativa användning. Om bästa alternativet till foderodling är spannmålsodling, som ger ett netto på 500 kr/ha, så är åkerens alternativkostnad 500 kr/ha.

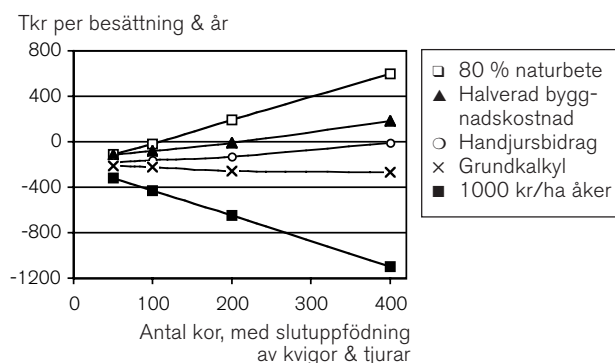
FIGUR 3. | Intäkter minus kostnader per besättning med olika antal dikor med slutuppfödning av kvigor och tjurar. Grundkalkyl.

duktionen olönsam i samtliga undersökta besättningsstorlekar i grundkalkylen och underskotten ökar med besättningsstorleken.

Lönsamheten försämras alltså om man går från en väl fungerande produktion med billiga befintliga resurser (figur 1) till en större produktion baserad på nya resurser som anskaffas till marknadspris. Denna slutsats gäller även om arbetsåtgången per djur och dag är dubbelt så hög i befintliga stallar som i nya stallar. Om räntan höjs från grundkalkylens 5 procent till 8 procent försvåras expansionen med nyinvesteringar ytterligare. Samma sak gäller om brukaren måste lämna ett välbetalt heltidsarbete utanför gården för att bli köttproducent på heltid. Då blir alternativkostnaden för det egna arbetet högre än grundkalkylens lantarbetarlön.

Nya resurser och marknadspris kräver stora besättningar

Figur 4 visar lönsamheten i grundkalkylen och några känslighetsanalyser vid "nya resurser & marknadspris". I

FIGUR 4. | Intäkter minus kostnader per besättning med olika antal dikor plus slutuppfödning av kvigor och tjurar. Grundkalkyl och några känslighetsanalyser vid "nya resurser & marknadspris".

besättningar med 50 kor plus slutuppfödning uppnås inte full kostnadstäckning i något av fallen. Om 80 procent av betesarealen är naturbete med grundersättning och betesberoende gårdsstöd uppnås full kostnadstäckning vid 100 kor. Lyckas man halvera byggnadskostnaderna genom investeringsbidrag och/eller billigt byggande uppnår man full kostnadstäckning vid 200 kor. Bibehålls nuvarande handjursbidrag uppnås full kostnadstäckning vid 400 kor. Kombinerat t.ex. halverade byggnadskostnader och stor andel naturbetesmark förbättras de ekonomiska förutsättningarna.

Stort arealbehov

Nedre kurvan i figur 4 visar lönsamheten om åkermarkens alternativkostnad ökar till 1 000 kr per hektar och år. Trots att en anpassning skett till något intensivare foderodling och därmed minskat arealbehov försämras lönsamheten drastiskt vid "nya resurser & marknadspris". Vid "billiga befintliga resurser" uppnås dock full kostnadstäckning vid 50 kor även om åkermarkens alternativkostnad stiger till 1 000 kr per hektar och grundkalkylens förutsättningar i övrigt råder. Risken att ökade framtida markkostnader försämrar köttproduktionens lönsamhet torde vara mindre om den baseras på marginell åker i skogsbygder och naturbetesmarker än om den baseras på slättbygdsåker där ökade priser på spannmål eller bioenergi snabbt kan öka alternativkostnaden.

Ett sätt att bemästra det stora arealbehovet i nötköttproduktionen är att över sommaren transportera djuren till betesmarker som kan tänkas vara till-

gängliga på annat ställe. Figur 4 visar att det i större besättningar finns ett lönsamhetsutrymme för att täcka ökade kostnader för djurtransporter och djur-tillsyn även vid "nya resurser & marknadspris" om den tillkommande marken i huvudsak är naturbete med miljöersättning.

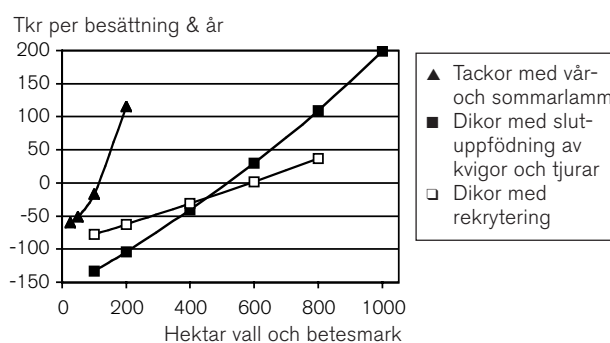
Betesmark av hygen

Omvandling av skog till betesmark efter slutavverkning kan också öka tillgången på betesmark (figur 7). Vid det förräntningskrav som förutsätts på gårdar som överväger större investeringar nötköttproduktion (5 % real ränta) är återplantering efter slutavverkning inte lönsam på ordinär skogsmark. Av befintlig betesmark, anslutande skogsmark där återplantering inte är lönsam och åker där fortsatt åkerbruk inte är lönsamt kan man kanske skapa stora sammanhängande betesmarker. Med sådana betesmarker blir kostnaderna för stängsel och förflyttning av betesdjur låga per djur.

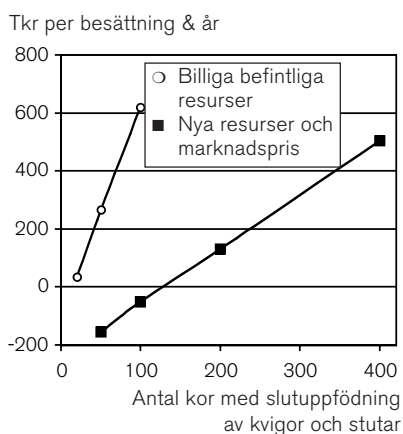
Vid knapp tillgång på mark är det bättre att specialisera sig på dikor och sälja avvanda kalvar till vidareuppfödning, medan integrerad produktion kan vara lönsammare på gårdar som förfogar över mycket stora arealer enligt figur 5. Denna figur antyder också att får är bättre än dikobaserad nötköttproduktion på gårdar i normala storleksklasser.

Ekologisk produktion lönsam

I figur 6 visas resultatet i en känslighetsanalys för ekologisk produktion. Den intensiva slutuppfödning av tjurar som förutsätts i övriga kalkyler har för hög

FIGUR 5. | Intäkter minus kostnader vid "nya resurser & marknadspris" vid olika stor areal om nybyggnadskostnaderna halveras. I övrigt grundkalkylens förutsättningar.

FIGUR 6. | *Intäkter minus kostnader per besättning med olika antal dikor plus slutuppfödning av kvigor och stutar. Ekologisk produktion.*

kraftfoderandel för att uppfylla de ekologiska kraven. Därför antas att tjurkalvarna föds upp som stutar på bete och ensilage i det ekologiska alternativet. Resultatet visar att lönsamheten vid ekologisk produktion är god i besättningar med mer än 150 kor vid ”nya resurser & marknadspris”. Vid ”billiga befintliga resurser” har den ekologiska nötköttsproduktionen god lönsamhet även i mindre besättningar.

En framtidsvision

De största besättningar som undersökts i rapporten har 400 dikor och 400 slaktade djur per år. I slutuppfödningen av avvanda kalvar kan det enligt nordamerikansk erfarenhet finnas betydande storleksfördelar även långt utöver 400 årsproducerade djur. Erfarenhet från ett kanadensiskt område med liknande naturliga förutsättningar som Mellansverige visar också att dikoproduktion kan bli lönsam, trots avsaknad av bidrag och miljöersättningar, vid ranchdrift med stora sammanhängande betesmarker (figur 2), extensiv odling av vintergrovfoder och mycket låga byggnadskostnader.

En framtidsvision kunde vara dikor i rancher i områden med gott om bete och storskalig slutuppfödning av slakt-

FIGUR 7. | *Tidigare skogsmark omvandlad till dikobete efter slutavverkning. På så sätt har man skapat underlag för flera dikor på den aktuella gården som ligger i en skogsdominerad bygd. Landskapet har också blivit mera omväxlande och tilltalande. Observera stubbarna.*

djuret i feedlots* i områden med gott om fodersäd och billiga foderbiprodukter såsom drank. Låga kostnader för kornas övervintring i rancherna och ökad betalningsförmåga för avvanda kalvar skulle möjliggöra lönsamhet även i relativt små dikobesättningar.

Stora krav på företagsledaren

Det ställs mycket höga krav på företagsledningen för att uppnå lönsamhet vid ”nya resurser & marknadspris”. En grundläggande förutsättning är goda biologiska produktionsresultat. Om kalvdödigheten blir hög och djurtillväxten låg blir lönsamheten sämre än vad redovisade kalkylresultat visar. En annan förutsättning är att bygga mycket billigt, eventuellt i form av enkla väderskydd men ändå uppfylla svenska krav på djurmiljö och miljöskydd. Företagsledaren ska dessutom skaffa mark till en mycket stor besättning och marken ska vara billig, men ge hög miljöersättning.

Ett annat problem som företagsledaren måste lösa är köttproduktionens och foderodlingens ojämna arbetsfördelning över året. Heltidsanställda per-

soner måste kunna sysselsättas på ett produktivt sätt mellan arbetstopparna. Lyckas inte det försämras hela företagets lönsamhet. Alternativt kan problemet lösas med tillfälligt anställd arbetskraft under arbetstopparna. Att klara t.ex. kalvningen med tillfälligt anställd arbetskraft med bibehållet bra biologiskt produktionsresultat ställer också stora krav på företagsledningen.

Ämnesord

Nötköttsproduktion, dikor, bete, foderodling, lönsamhet, besättningsstorlek, företagsledning.

Läs mer

Kumm, K.-I. 2006. Vägar till lönsam nöt- och lammköttproduktion. *SLU, institutionen för husdjurens miljö och hälsa, Rapport 11*. (http://publikationer.slu.se/Filer/Rapport_11.pdf)

Författare

Karl-Ivar Kumm är docent i lantbruksekonomi och arbetar vid SLU:s institution för husdjurens miljö och hälsa, Box 234, 532 23 Skara. Tel: 0511-672 56. Karl-Ivar.Kumm@hnh.slu.se

Arbetet har finansierats av Stiftelsen Lantbruksforskning.

* I en feedlot hålls djur på en avgränsad dränerad yta utomhus med enkla väderskydd. Utfodringsplatsen är hårdjord och liggytan täckt med t.ex. flis.